

Titel: Stadier paa Livets Vei

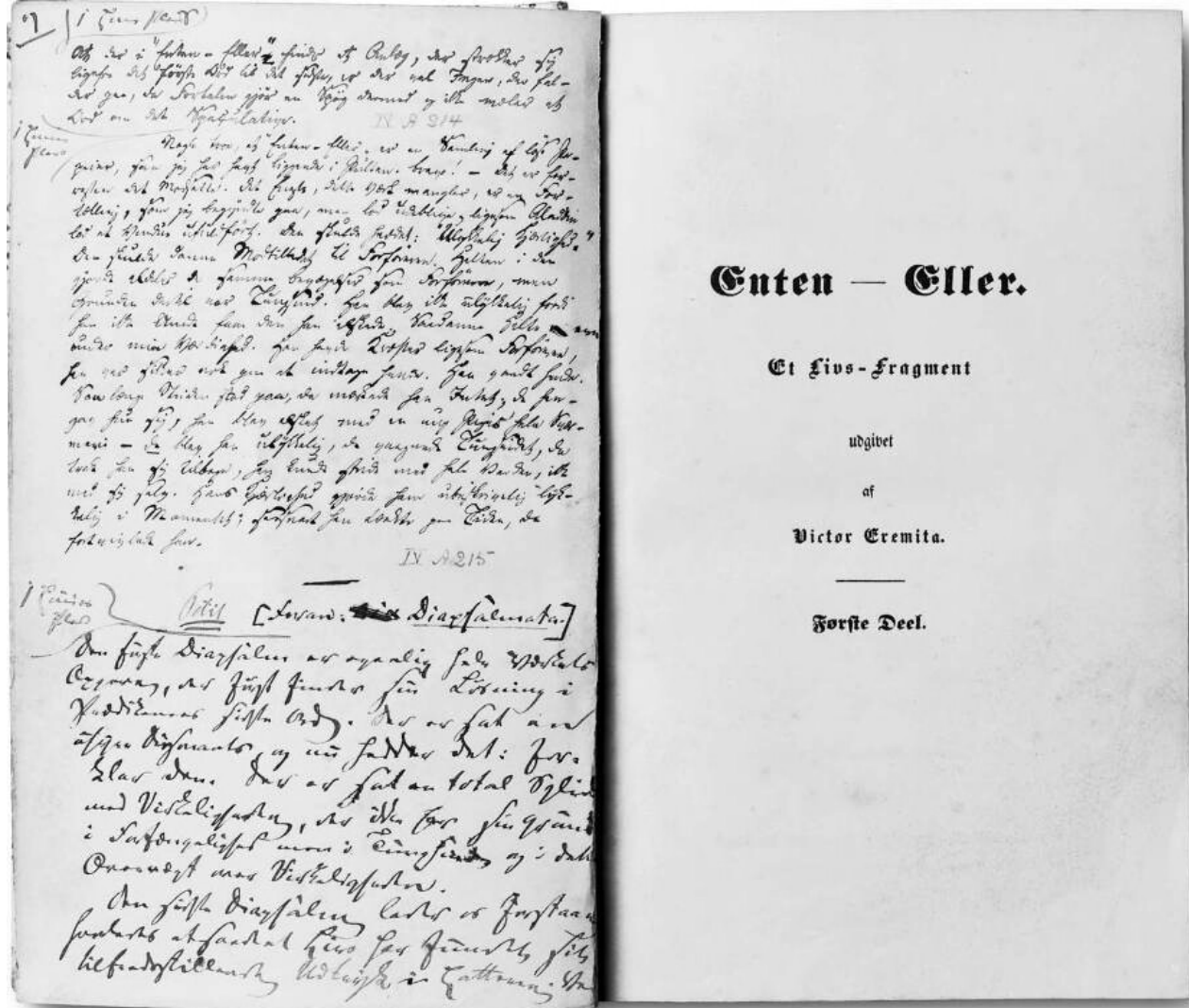
Citation: "Stadier paa Livets Vei", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K6*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Jette Knudsen; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997-2003 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-slv-txr-shoot-idb1b45462-7bfc-42c7-bb4f-fcdc922a27e6.pdf> (tilgået 16. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K6

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

3.2. »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«

Ifølge en tilskreven bemærkning i SKs håndeksemplar af *Enten - Eller* (se illustration 7

7. Den tilskrevne bemærkning i SKs håndeksemplar af *Enten - Eller* på bagsiden af andet forsatsblad i bd. 1, KA, E 52 / A pk. 44a; trykt som Pap. IV A 215

) begyndte han under udarbejdelsen af dette værk at skrive et modstykke til »Forførerens Dagbog«:

Nogle troe, at 'Enten - Eller' er en Samling af Løse Papirer, som jeg har havt liggende i Pulten. Bravo! - Det er forresten det Modsatte. Det Eneste, dette Værk mangler, er en Fortælling, som jeg begyndte paa, men lod udeblive, ligesom Aladdin lod et Vindue ufuldført. Den skulde heddet: 'ulykkelig Kjærlighed'. Den skulde danne Modbilledet til Forføreren. Helten i den gjorde aldeles de samme Bevægelser som Forføreren, men Grunden dertil var Tungsind. Han blev ikke ulykkelig fordi han ikke kunde faae den han elskede. Saadanne Helte ere under min Værdighed. Han havde Kræfter ligesom Forføreren, han var sikker nok paa at indtage hende. Han vandt hende. Saa længe Striden stod paa, da mærkede han Intet; da hengav hun sig, han blev elsket med en ung Piges hele Sværmerie - da blev han ulykkelig, da vaagnede Tungsindet, da trak han sig tilbage, han kunde stride med hele Verden, ikke med sig selv. Hans Kjærlighed gjorde ham ubeskrivelig lykkelig i Momentet; saasnart han tænkte paa Tiden, da fortvivlede han.

Vi ved, at størstedelen af *Enten - Eller* blev til i 1842. Præcis hvornår SK arbejdede med »ulykkelig Kjærlighed«, ved vi ikke; men da der er tale om et modbillede til »Forføreren«, har han næppe påbegyndt udarbejdelsen, før »Forførerens Dagbog« var skrevet færdig. SK begyndte at skrive kladden til »Forførerens Dagbog« under sit første ophold i Berlin, i jan. 1842, og han arbejdede videre med den en god måneds tid efter sin hjemkomst, dvs. i første halvdel af april. Vi ved også, at SK i tiden fra midten af april til midten af juni var knap så travlt beskæftiget som i den øvrige del af året.* Det er derfor ikke usandsynligt, at »ulykkelig Kjærlighed« er blevet påbegyndt i denne periode. I så fald er den skrevet i forlængelse af arbejdet med kladden til »Forførerens Dagbog«. Fortællingen blev imidlertid aldrig fuldført; SK lagde den formentlig til

side, da han i efteråret 1842 gik i gang med at renskrive *Enten - Eller*. * I hvilken udstrækning »ulykkelig Kjærlighed« har været udarbejdet, og hvilket omfang fortællingen har haft, ved vi ikke, for manuskriptet er gået tabt. Derimod ved vi, at den senere kom til at danne grundlag for »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«.

I en tilskreven bemærkning i sit håndeksemplar af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846)* forklarer SK, at »Experimentet«, dvs. »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«, forholder sig til »Forførerens Dagbog« således, at det begynder netop dér, hvor dagbogen ender. Det betyder ikke, at »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« udgør en fortsættelse af »Forførerens Dagbog«, men at eksperimentet danner det efterspil, som skitseres i dagbogens slutning:

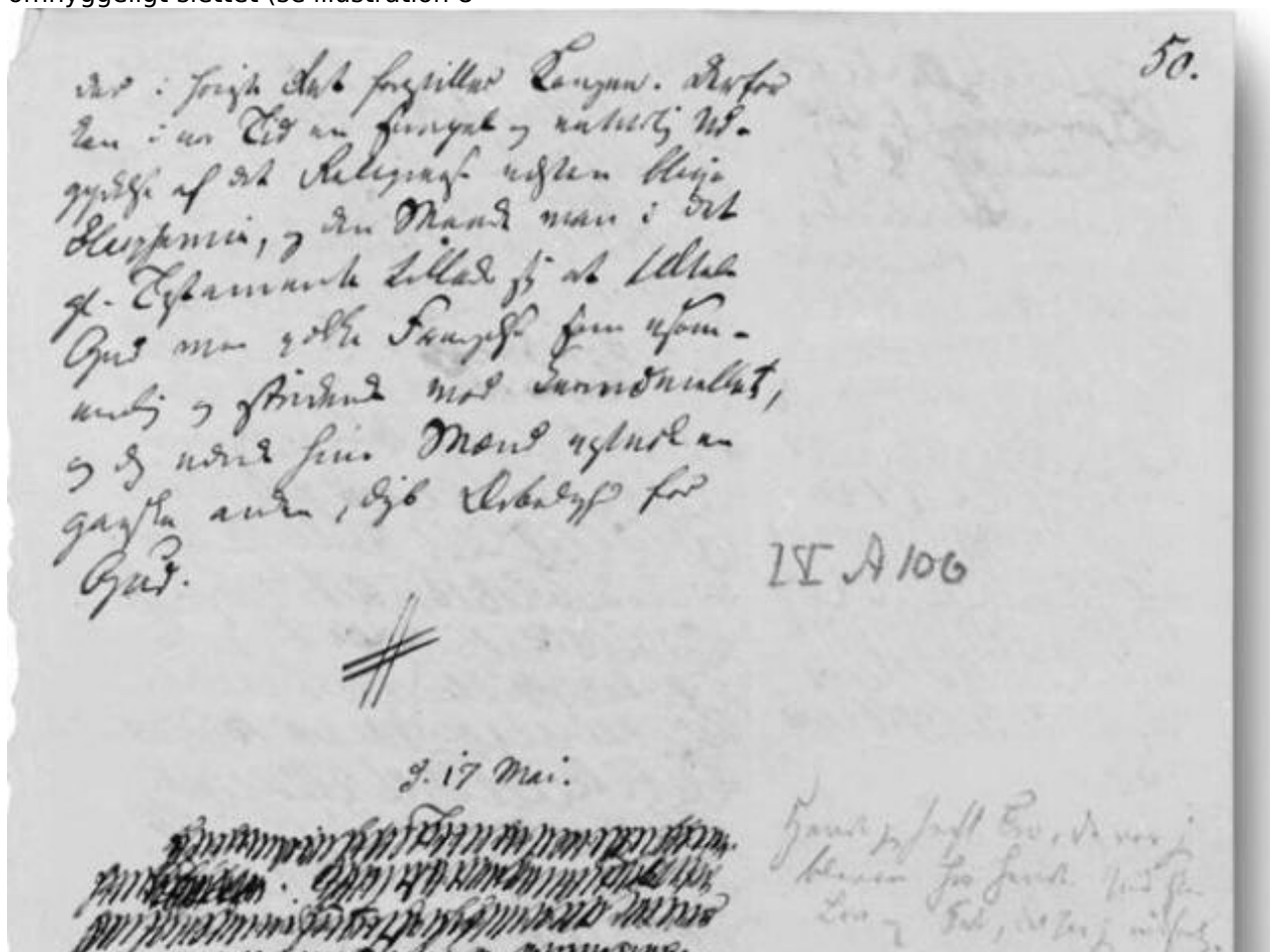
Det var dog virkeligt værd at vide, om man ikke skulde være istand til saaledes at digte sig ud af en Pige, at man kunde gjøre hende saa stolt, at hun bildte sig ind, at det var hende, der var kjed af Forholdet. Det kunde blive et ret interessant Efterspil, der i og for sig kunde have psykologisk Interesse og ved Siden deraf berige Een med mange erotiske lagtagelser.*

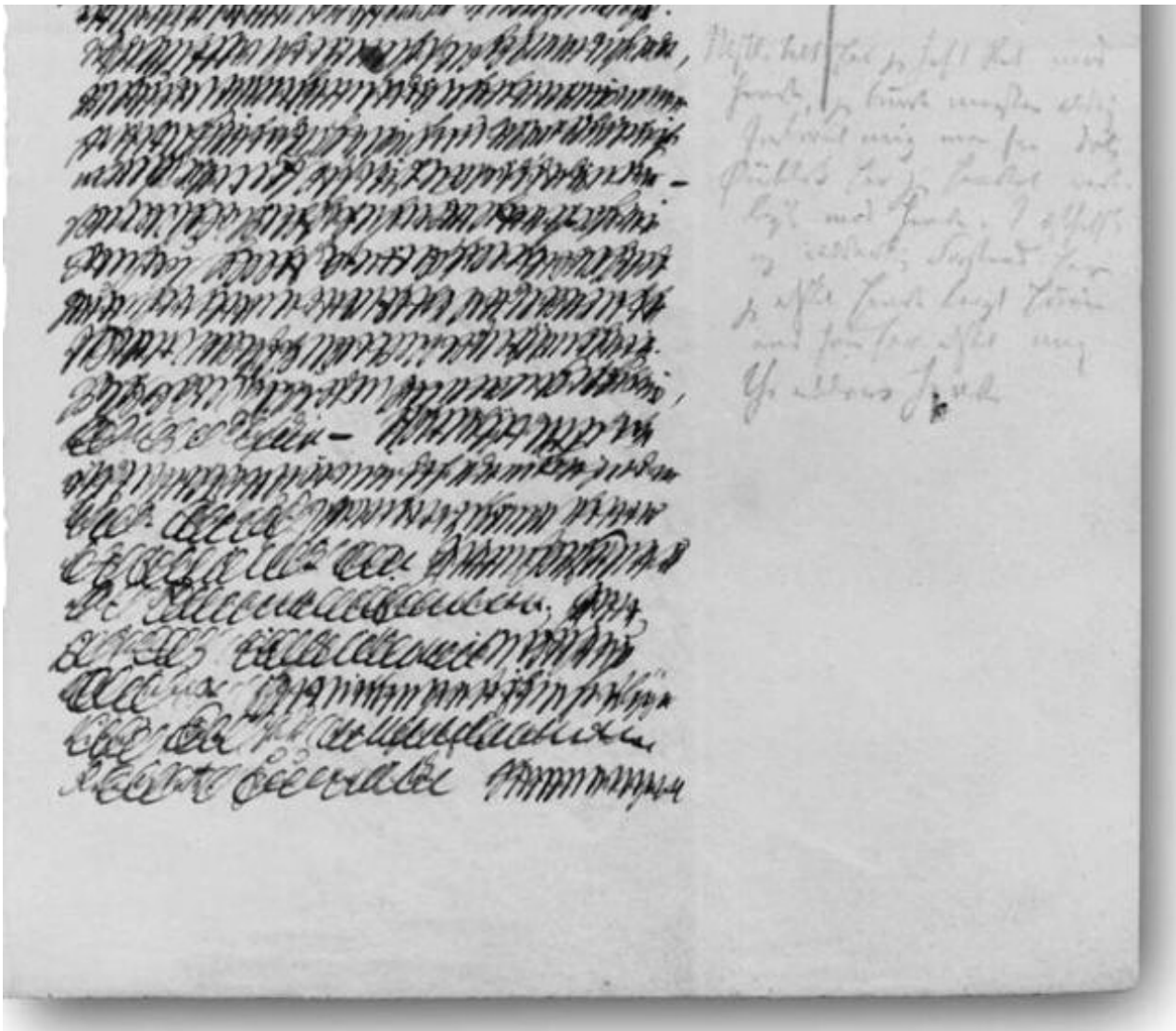
Det synes altså at være det efterspil, SK forfølger, først i »ulykkelig Kjærlighed«, dernæst i eksperimentet »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«. Om forholdet mellem de to skriver SK i en tilføjelse til bemærkningen i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*:

Experimentet er forøvrigt netop Det, der manglede i *Enten-Eller* (cfr. en Bemærkning i mit eget Exemplar); men inden det kategorisk rigtigt kunde naaes maatte der gøres uhyre Omveie.

Experimentet er det Eneste, hvortil der har existeret betydeligere Forarbeide, førend det blev skrevet. Allerede medens jeg skrev *Enten-Eller* havde jeg det in mente og der blev oftere henkastet et lyrisk Vink. Da jeg saa skulde til at udarbeide det, brugte jeg dog den Forsigtighed, slet ikke at tage det Henkastede frem, for ikke at forstyrres. Og see, ikke et Ord var undgaaet mig uagtet det dog kom igjen i en høiere Gjengivelse. Jeg gjennemgik nu alt det Optegnede, og der manglede Intet; men havde jeg først læst det havde jeg ikke kunnet skrive det. Experimentet er det Rigeste af Alt, hvad jeg har skrevet, men det er vanskeligt at forstaae, fordi det er den naturlige Egoisme imod at fastholde Sympathien saa stærkt.*

Med »det Henkastede« tænker SK utvivlsomt på fortællingen »ulykkelig Kjærlighed«, mens han med »alt det Optegnede« måske sigter til »en Fortælling, betitlet: *Skyldig - Ikke Skyldig*«, som han påbegyndte under sit andet ophold i Berlin i foråret 1843, efter at han havde udgivet *Enten - Eller*. Herom skriver han i journalen JJ i en optegnelse om Regine, dateret 17. maj 1843. Et uddrag af optegnelsen, som siden hen blev omhyggeligt slettet (se illustration 8

8. Den slattede optegnelse i journalen JJ, s. 50. Øverst dateringen »d. 17 Mai.«
) , lyder:

Havde jeg haft Tro, da var jeg bleven hos Regine. Gud skee Lov og Tak det har jeg nu indset. Jeg har været næved at miste min Forstand i disse Dage. Msklig talt har jeg haft Ret mod hende, jeg burde maaskee aldrig forlovet mig, men fra det Øieblik har jeg handlet redeligt mod hende. I æsthetisk og ridderlig Forstand har jeg elsket hende langt høiere end hun har elsket mig; thi ellers havde hun hverken været stolt mod mig ell. senere ængstet mig med sit Skrig. Jeg har da begyndt paa en Fortælling, betitlet: Skyldig - Ikke Skyldig, det vilde naturligviis indeholde Ting, der kunde forbause Verden; thi jeg lever i mig selv i 1½ Aar mere Poesie end alle Romaner tilsammen; men jeg kan og vil dog ikke, mit Forhold til hende skal ikke poetisk forflygtiges, det har en ganske anden Realitet.*

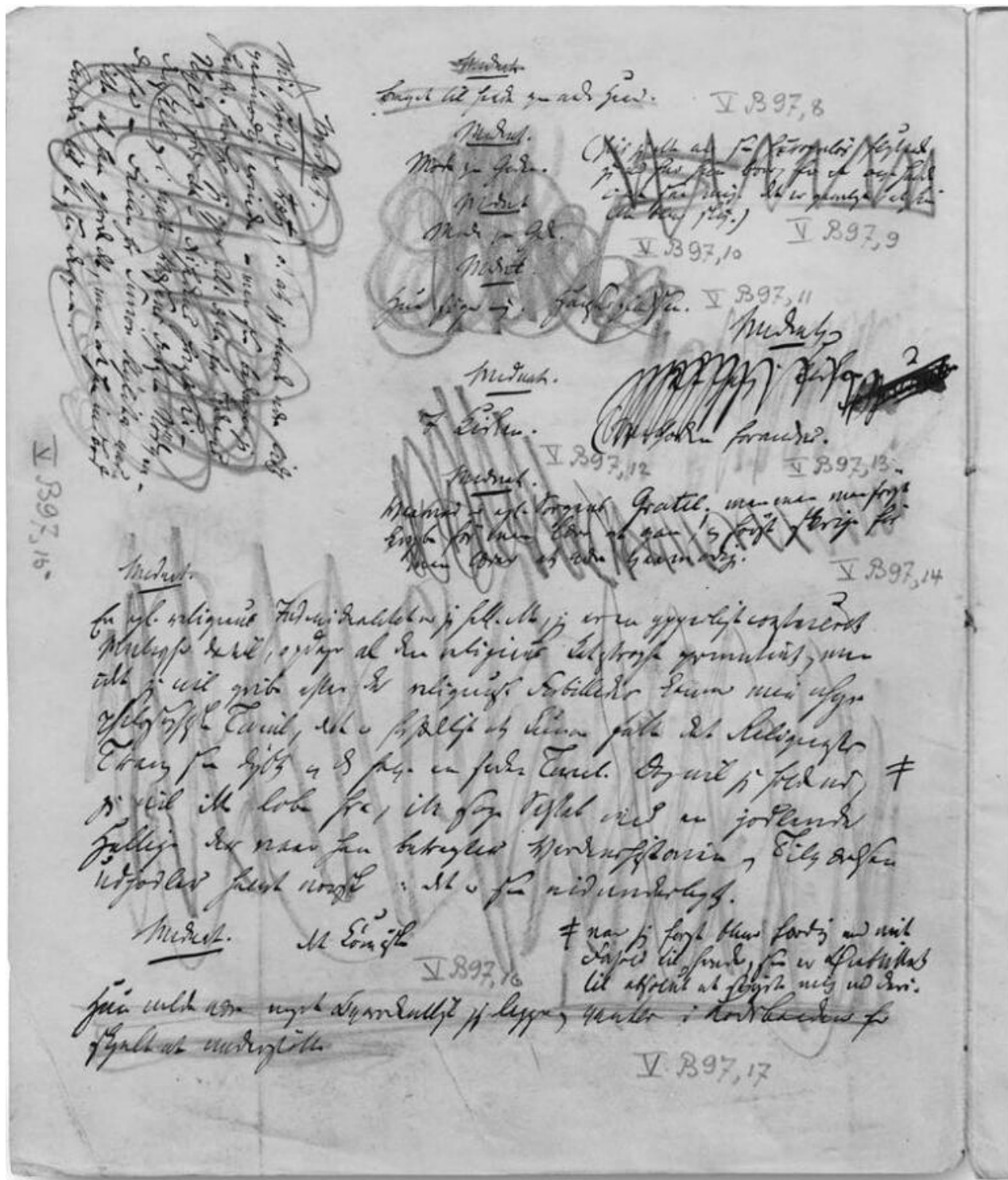
Her optræder den nye titel for første gang. Hvor meget SK har nået at skrive af denne fortælling, ved vi ikke, for manuskriptet er på nær to fragmenter ikke overleveret. Det ene fragment (ms. 16.1, se illustration 9

»Berlinermappe«, er det mest sandsynlige, at dette fragment er skrevet under opholdet i den tyske hovedstad. Også det andet fragment (ms. 16.2) synes at være skrevet i Berlin. Dels er det skrevet på samme papir, som SK anvendte, da han sammesteds skrev et udkast til *Frygt og Bæven*.^{*} Dels udgør det ene af fragmentets to tekststykker afslutningen af det førnævnte morgenstykke (jf. SKS 6, 245). Det andet tekststykke blev ikke anvendt.^{*}

Vi kan nu opsummere: I 1842, formentlig i maj og juni, skrev SK på fortællingen »ulykkelig Kjærlighed«, der var tiltænkt en plads i *Enten - Eller* som et modbillede til »Forførerens Dagbog«. Fortællingen blev imidlertid aldrig fuldført, men lagt til side under færdigredigeringen af *Enten - Eller*; manuskriptet er siden gået tabt. I maj 1843 genoptog SK i Berlin ideen og begyndte at skrive en ny fortælling, men nu under titlen »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«. Også manuskriptet hertil er siden gået tabt; kun to fragmenter er bevaret. Disse to ufuldendte fortællinger udgør efter alt at dømme det »betydeligere Forarbejde« til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«, som er omtalt i SKs håndeksemplar af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*.^{*}

Intet tyder på, at SK efter sin hjemkomst fra Berlin fortsatte arbejdet med den dér påbegyndte fortælling. Det ser tværtimod ud til, at han den følgende sommer forsøgte sig med en ny fortælling. Det fremgår af to udaterede optegnelser i journalen JJ, formentlig fra juli 1843. Den første lyder: »Jeg kunde have Lyst til at skrive et Modbillede til 'Forførerens Dagbog'. Det skulde være en qvindelig Figur: 'Hetærens Dagbog'. En saadan Skikkelse var Umagen værd at tegne.« I den efterfølgende optegnelse videreføres ideen: »Fortsættelsen af Forførerens Dagbog maatte være i det Piquante, hans Forhold til en ung Kone.«^{*} Et halvt år senere, i jan. 1844, udkastes, ligeledes i journalen JJ, en ny idé til et modbillede til »Forførerens Dagbog«. Under overskriften »Forførerens Dagbog / Nr. 2 / Et Forsøg i det Dæmoniske / af / Johannes Mephistopheles« udkaster SK ideen til en fortale og bemærker sammesteds: »Ideen skylder jeg den af Victor Eremita udgivne«, dvs. »Forførerens Dagbog« i *Enten - Eller*.^{*} Ingen af de to ideer sættes dog i værk.

Først i løbet af efteråret 1844 vendte SK tilbage til arbejdet med »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«. Af de bevarede manuskripter fra 1844 er ms. 17 og ms. 18 skrevet først. Med undtagelse af indskudsstykkerne (jf. nedenfor) rummer disse to udkast hele fortællingens grundidé. Af udkastene fremgår det, at SK fra begyndelsen arbejdede med morgen- og midnatsstykker, samt at dagbogen oprindeligt skulle falde i tre afsnit og strække sig over et halvt år, fra jan. til juli. Næsten alle optegnelser i mss. 17 og 18 er overstreget med blyant (se illustration 10

10. Udkastet til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«, ms. 17, bl. [1v]

), hvilket formodentlig skyldes, at SK slettede dem efterhånden, som udarbejdelsen af kladden (ms. 19) skred frem. På den måde kunne han holde regnskab med teksten. Det er ikke muligt at datere de to udkast, men to oplysninger giver os dog et fingerpeg.

Den første oplysning findes i ms. 17. Her noterer SK under overskriften »Midnat«: »Næsten alle Rapporter i den sidste Afdeling af Midnat skal handle om et Gjensyn i Evigheden.« Herunder bemærker han: »Klopstock Meta maa jeg see at finde.« Bemærkningen gælder en historie om den tyske digter F.G. Klopstock, der elskede en kvinde, som imidlertid giftede sig med en anden. Det var hans håb at få hende at se i det evige liv. Historien læste SK i Goethes *Aus meinem Leben*, idet han dog kom til at forveksle »Meta« med Klopstocks første kærlighed.* Historien optræder i kladden (ms. 13.3, bl. [20r], l. 8-12) til »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, som SK skrev i sept. og okt. 1844:

(...) saaledes smiler Goethe fornemt og selvtilfreds af Klopstock, fordi det beskæftigede K. saa meget, om Meta hans første Kjerlighed, der havde giftet sig igjen, vilde tilhøre ham i et andet Liv.

Under udarbejdelsen af de første udkast til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« i nov. vendte SK tilbage til det

nu renskrevne sted i »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser« og tilføjede den præcise henvisning til *Aus meinem Leben* (se illustration 11

11. Renskrift af »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, ms. 30.4, s. [CCIV]. I marginen den præcise henvisning til Goethes *Aus meinen Leben*

). I Goethes fremstilling er historien refereret en passant, og SK ønskede formentlig at finde en uddybende fremstilling af kærlighedshistorien. Den skulle indgå i et midnatsstykke, der ifølge udkastet (ms. 17, bl. [4r]) skulle handle om »et Gjensyn i Evigheden«; derfor skrev han i ms. 17: »Klopstock Meta maa jeg see at finde.« SK fandt dog aldrig en sådan historie, men tanken om et gensyn i evigheden blev indarbejdet i dagbogen (SKS 6, 362,4). Bemærkningen i ms. 17 må derfor betyde, at de første udkast til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« (mss. 17 og 18) er skrevet, efter at SK i nov. havde renskrevet kladden til »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«.

Den anden oplysning, der kaster lys over udkastenes affattelsestidspunkt, findes i en udateret optegnelse i journalen JJ, formentlig fra nov. 1844. Her skrev SK følgende om forholdet til Regine Olsen:

I Anledning af hvad jeg læser hos Röttscher om den ethiske Accent, falder det mig ind, at ogsaa jeg i mit personlige Liv har benyttet den rigtigt baade som Digter og som Declamator, da jeg i Anledning af mit Forhold til Regine og Forlovelsens Hævelse, og hendes visse Død sagde: hun vælger Skriget, jeg Smerten; nu kan jeg sige, hun valgte Skriget, jeg valgte Smerten.*

Da dele af »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« er skrevet med udgangspunkt i forholdet mellem Regine Olsen og SK (jf. nedenfor), signalerer ovenstående optegnelse formentlig, at SK er vendt tilbage til arbejdet med »Experimentet«. Denne antagelse forstærkes, når vi i ms. 17 genfinder ovenstående optegnelses afsluttende ord: »Hun vælger vel Skriget - jeg vælger Smerten.«* Dette udtryk anvendte SK både i begyndelsen og slutningen af »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« (jf. SKS 6, 186,17-20 og 366,27-29). På baggrund af de to oplysninger om Klopstocks Meta og Regines skrig, der altså kan dateres til nov. 1844, må vi formode, at SK, da han var færdig med renskrivningen af »'In vino veritas'« og »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, genoptog arbejdet med »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«.

Som nævnt er dele af dagbogen skrevet med udgangspunkt i Regine Olsen og SKs forlovelseshistorie. Under udarbejdelsen af kladden inddrog SK da også to begivenheder, der angår forholdet til Regine. Den ene begivenhed er omtalt i journalen JJ i en udateret optegnelse, utvivlsomt fra april 1843:

Første Paaskedag til Aftensang i Frue-Kirke (i Mynsters Prædiken) nikkede hun til mig, jeg veed ikke om det var bedende ell. tilgivende, men i ethvert Fald saa hengivende.*

Optegnelsen blev siden omhyggeligt slettet med blækløkker. Senere blev mødet i kirken indarbejdet i midnatsstykket for 14. april (SKS 6, 279f.). Den anden begivenhed omtaler SK i en notesbog, der bærer overskriften: »Mit Forhold til 'hende'«:

Jeg skrev hende til og sendte hendes Ring. Billeten findes ordret i 'det psykologiske Experiment'. Jeg har med Flid ladet det være reent historisk; thi jeg har Ingen talt til derom, ikke til een Eneste, jeg som er tausere end Graven. Skulde hun faae Bogen at see, vilde jeg just, at hun skulde mindes derom.*

Ifølge SK er der således tale om den præcise ordlyd af det brev, som han sendte Regine Olsen, da han i aug. 1841 hævdede forlovelsen. Brevet findes gengivet i morgenstykket for 8. maj:

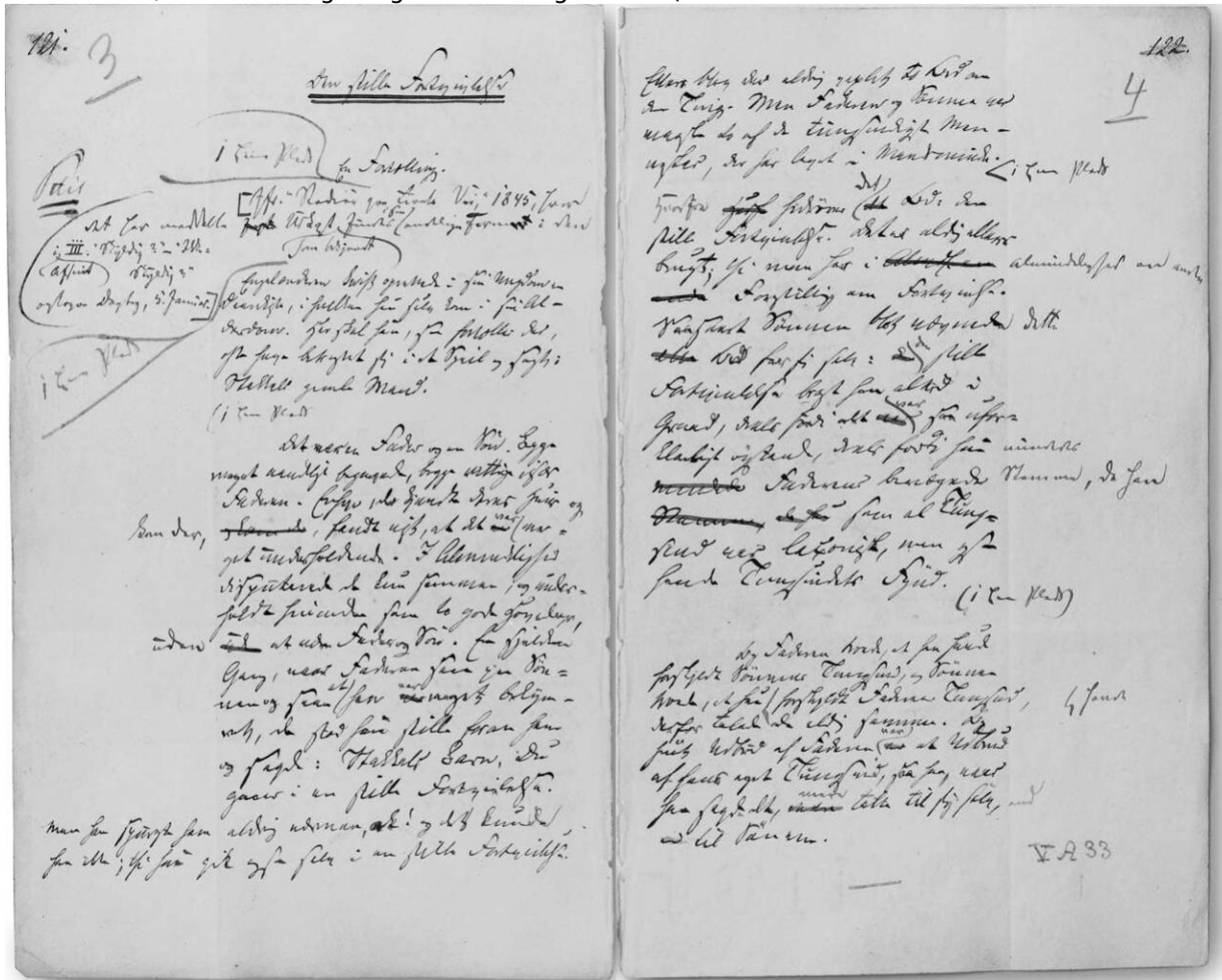
For ikke oftere at gjøre Prøve paa, hvad der dog maa skee, hvad der, naar det er skeet, vel vil give Kræfter, som disse behøves: saa lad det være skeet. Glem fremfor Alt Den, der skriver dette; tilgiv et Menneske, der, om han end formaaede Noget, dog ikke formaaede at gjøre en Pige lykkelig.*

Størstedelen af morgen- og midnatsstykkerne skrev SK i den rækkefølge, hvori de foreligger i førstetrykket. Kladden, der først bar overskriften »Fremlysning«, blev udarbejdet fortløbende til og med morgenstykket for 8. maj (ms. 19, sammenhæftning 9). Fra dette sted skrev han de resterende morgen- og midnatsstykker hver for sig (ms. 19, sammenhæftning 10 og 11-14); morgenstykkerne med udgangspunkt i ms. 17, midnatsstykkerne med udgangspunkt i ms. 18.

Ideen til indskudsstykkerne fik han formentlig under udarbejdelsen af kladden. Dette ses af, at SK bagest i det hæfte, som forfra rummer udkast til midnatsstykkerne efter 8. maj (ms. 18), skrev kladde og udkast til fire indskudsstykker. Da disse indskudsstykker udgør de sidste fire af de i alt seks stykker, som indgår i dagbogen, må det betyde, at ideen til disse opstod, da han opgav at udarbejde kladden løbende (ms. 19, sammenhæftning 9).

I en disposition skrevet på et blad i 4° opregnede SK syv forslag til indskudsstykker eller »smaae Opsatser«, som skulle »lægges ind i 'Skyldig? - Ikke-Skyldig?'« (ms. 20, se illustration 12

I en udateret optegnelse fra journalen JJ, formentlig skrevet i juni 1844, findes under overskriften »Den stille Fortvivelse / En Fortælling« følgende udførlige skitse (se illustration 13

13. Skitse til »Den stille Fortvivelse«, journalen JJ, s. 121f.):

Engelænderen Swift oprettede i sin Ungdom en Daarekiste, i hvilken han selv kom i sin Alderdom. Her skal han, saa fortælles der, ofte have betragtet sig i et Speil og sagt: Stakkels gamle Mand.

Det var en Fader og en Søn. Begge meget aandeligt begavede, begge vittige især Faderen. Enhver, der kjendte deres Huus og kom der, fandt vist, at det var meget underholdende. I Almindelighed disputerede de kun sammen, og underholdt hinanden som to gode Hoveder, uden at være Fader og Søn. En sjelden Gang, naar Faderen saae paa Sønnen og saae han var meget bekymret, da stod han stille foran ham og sagde: Stakkels Barn Du gaaer i en stille Fortvivelse. Men han spurgte ham aldrig nærmere ak! og det kunde han ikke; thi han gik ogsaa selv i en stille Fortvivelse. Ellers blev der aldrig vexlet to Ord om den Ting. Men Faderen og Sønnen var maaskee to af de tungsindigste Mennesker, der har levet i Mandsminde.

Herfra hidrører det Ord: den stille Fortvivelse. Det er aldrig ellers brugt; thi man har i Almdl. en anden Forestilling om Fortvivelse. Saasart Sønnen blot nævnedes dette Ord for sig selv: den stille Fortvivelse brast han altid i Graad, dels fordi det var saa uforklarligt rystende, dels fordi han mindedes Faderens bevægede Stemme, da han som al Tungsind var laconisk, men ogsaa havde Tungsindets Fynd.

Og Faderen troede, at han havde forskyldt Sønnens Tungsind, og Sønnen troede, at han havde forskyldt Faderens Tungsind, derfor taledes de aldrig sammen. Og hiint Udbrud af Faderen var et Udbrud af hans eget Tungsind, saa han naar han sagde det, mere talte til sig selv, end til Sønnen.*

Kaster vi et blik paa stykket, som det tager sig ud i førstetrykket (SKS 6, 187-188), må vi formode, at SK på baggrund af denne optegnelse forholdsvis hurtigt har kunnet udarbejde kladden (ms. 21).

Det andet indskudsstykke bærer overskriften »En Spedalsks Selvbetragtning«. I maj eller juni 1843 skrev SK i journalen JJ: »Hvad der endnu boer i mig af mørke Tanker og sorte Lidenskaber, det vil jeg see at blive af med i et Skrift, som skal hedde: / En Spedalsks Selvbetragtning«. Og han fortsatte i marginen:

det skal være en Scene mellem To Spedalske, den ene er sympathetisk og vil ikke vise sig for ikke at ængste Msk., den anden vil hævne sig ved at indjage Angst. Den ene har Brødre, har først senere opdaget, at det var Tilfælde med dem, den hele Familie er hjemfalden til Spedalskhed.*

Kladden til dette indskudsstykke (ms. 21) er skrevet med udgangspunkt i ovenstående optegnelse og et udkast til scenen mellem de to spedalske (ms. 20).

Det tredje indskudsstykke bærer overskriften »Salomos Drøm«. I en udateret optegnelse i journalen JJ, formentlig fra maj eller juni 1843, skrev SK:

Jeg maa endnu engang have fat paa min Antigone. Det vil da blive Opgaven psykologisk at udvikle og motivere Ahnelsen af Skyld. – Til den Ende har jeg tænkt paa Salomo og David, Salomos Ungdoms Forhold til David; thi det er ganske vist, at baade Salomos Forstandighed (det Overveiende deri) og hans Vellyst ere Consequentser af det Store hos David. Han har tidligere ahnet den uhyre Bevægelse i David, ikke vidst, hvad Skyld der kunde hvile paa ham, og dog seet denne dybt gudfrygtige Mand give sin Anger et saa ethisk Udtryk.*

Indskudsstykkets overskrift figurerer ikke i dispositionen (ms. 20), men i marginen herudfor har SK anført: »dette Stykke kunde kaldes Salomos Drøm, hvori et tungsindigt Ungdoms Indtryk af David at han ikke var Guds Udvalgte, men kun paa Skrømt, medens den onde Samvittighed nagede ham indv.«* På baggrund af disse fragmentariske tekster udarbejdede SK kladden (ms. 18).

Det fjerde indskudsstykke bærer overskriften »En Mulighed«. Ideen til dette stykkes findes i en optegnelse fra journalen JJ, formentlig fra marts 1843. Her skrev SK under overskriften »Anlæg«:

Et Msk. har i sin tidlige Ungdom engang ladet sig i en exalteret Tilstand henrive til at besøge et offentlig Fruentimer. Det Hele er glemt. Nu vil han gifte sig. Da vaagner Angesten. Den Mulighed, at han kunde være Fader, at der etsteds i Verden kunde leve en Skabning, der skyldte ham Livet, martrer ham Dag og Nat. Han kan Ingen indvie deri, han eier end ikke selv en paalidelig Vished om Faktum. – Det maa derfor være skeet hos et offentlig Fruentimer, i Ungdommens vilde Hensigtsløshed; havde det været en lille Forelskelse, ell. en virkelig Forførelse lod det sig ikke tænke, at han kunde være uvidende, men nu er netop denne Uvidenhed Uroen i hans Qval. Paa den anden Side kan Tvivlen, netop paa Grund af det hele Faktums Letsindighed, først ret komme i Bevægelse, idet han virkelig bliver forelsket.*

I forlængelse af denne skitse skrev SK – ligeledes under overskriften »Anlæg« – en optegnelse om et menneske, der, fordi han »længe har gaaet og gjemt paa en Hemmelighed«, bliver sindssyg.* I en tredje optegnelse, ligeledes i journalen JJ og formentlig fra aug. samme år, dukker temaet atter frem:

En Sindssvag, der gik omkring og betragtede alle Børn; thi han havde engang, som han troede, besvangret en Pige, men vidste ikke hvor hun var bleven af og var nu ene bekymret for om muligt at opdage Barnet. Ingen kunde forklare sig den ubeskrivelige Deeltagelse, med hvilken han kunde betragte et Barn.*

I dispositionen henviser SK til de tre optegnelser fra JJ, og her optræder indskudsstykket under titlen »Fader-Bekymring.« Under dispositionen (ms. 20) skrev SK følgende bemærkning: »Den Mand, der for Spøg sagde som en staaende Vittighed, at Ingen kunde vide hvor mange Børn han havde. – Dette bidrog til at han blev gal. Hans pathetiske Fortvivlelse og den Andens Kaadhed.«* I kladden (ms. 18) udvikles historien under førnævnte titel, men i marginen har SK anført to alternative titelforslag: »En Mulighed« og »Den forlorne Søn.«*

I forbindelse med udarbejdelsen af historien om den gamle skibskaptajn og bogholderen, der lyver sig yngre, anvender SK følgende optegnelse fra journalen JJ:

Den Eneste, jeg nogensinde har talt liderligt med er egl. den gl. China-Captain, med hvem jeg samtaler hos Mini og som troer, at jeg er 40 Aar gl. Dog er denne Samtalen mere humoristisk. Naar han begynder at fortælle om, hvorledes paa Manila Enhver har en Tøs, ell. om det Commerce han i sin Ungdom har haft med Tøsene (det er hans Yndlingsudtryk) i London, som man beværter med et Glas Grok; 'thi det holde de saa meget af'. – Situationen er humoristisk nok, en gl. China-Captain (74 Aar gl.) taler med mig paa den Maade derom. Forøvrigt har han vistnok ikke selv været synderlig med; thi der er endnu en Reenhed i ham, som vidner for ham; hans Udtryk er derfor mere humoristisk end liderligt.*

Optegnelsen skrev SK under sit ophold i Berlin i maj 1843. Den kom siden hen til udgøre skitsen til møderne mellem bogholderen og skibskaptajnen. Endvidere fremgår det af ms. 18, at SK først havde tænkt at lade historien udfolde sig i en landsby, men i en senere gennemskrivning (ms. 23) henlagde han stykkets handling til Christianshavn.

Det femte indskudsstykke bærer overskriften »Indenads-Lectien«. I en udateret optegnelse, formentlig

fra aug. 1844, noterer SK, at han i et afsnit om Periander i Fénelons levnedbeskrivelser* har læst noget »yderst Interessant og Poetisk.«* Indskudsstykkets overskrift optræder ikke i dispositionen. Et første udkast findes i ms. 18 under overskriften: »Min Indenads-Lectie. / Min Lection / Periander.« Herudfor i marginen skrev SK forslag til en anden overskrift: »Bog-Kjende. / Læsning til Tidsfordriv.«* Med baggrund i disse korte udkast blev kladden udarbejdet (ms. 23).

Det sjette indskudsstykke bærer overskriften »Nebucadnezar«. Ideen til dette stykke findes i en udateret optegnelse i journalen JJ, formentlig fra juni 1843. Her skrev SK følgende skitse til et titelblad:

Erindringer af mit Liv

af

Nebucadnezar,

forhen Keiser, siden en Oxe.

Udgivet

af

Nicolaus Notabene.*

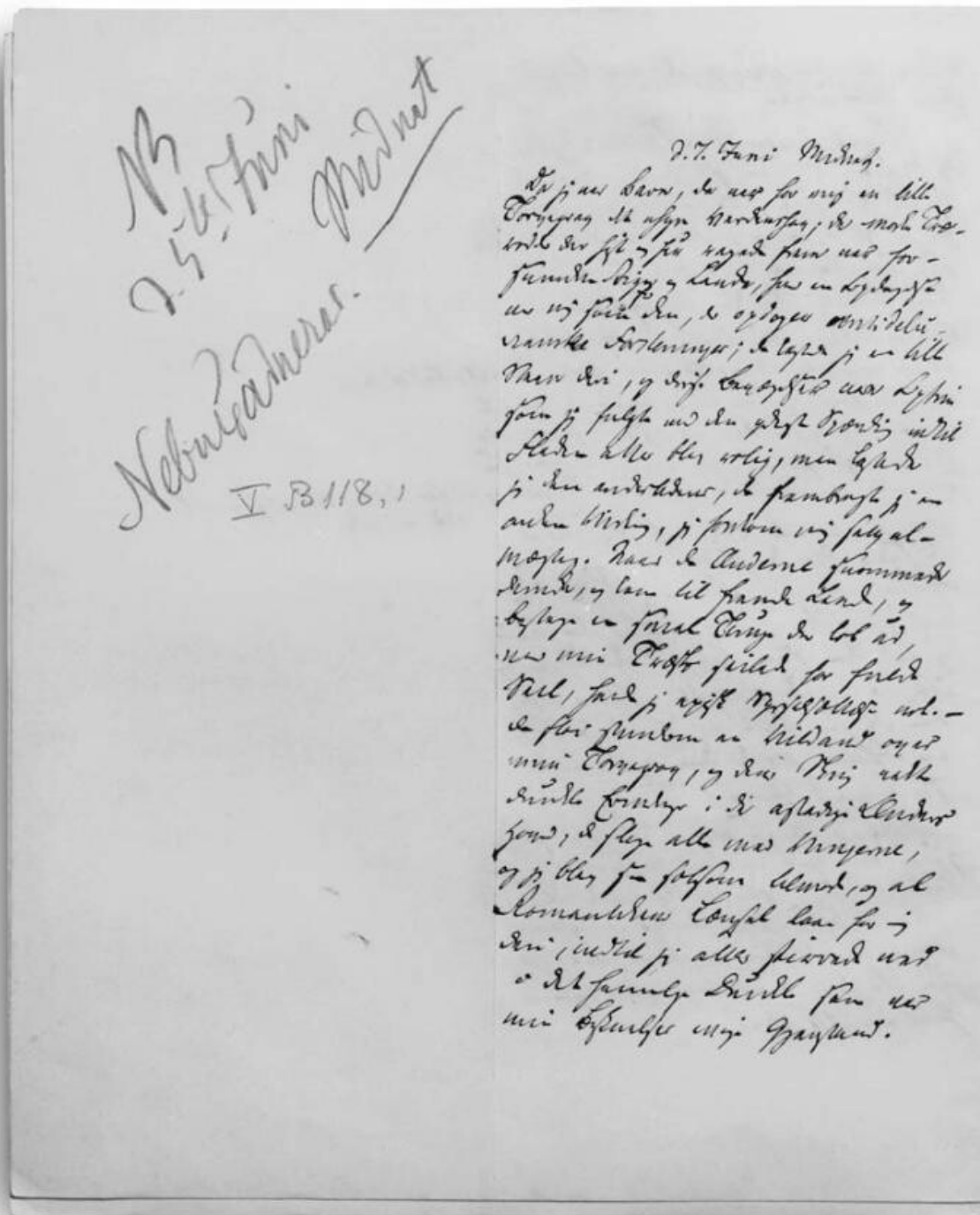
I dispositionen til indskudsstykkerne (ms. 20) gentog SK denne overskrift: »Erindringer af mit Liv af Nebucadnezar cfr Journalen p. 59.« Det første udkast (ms. 18) blev derefter udarbejdet under overskriften »Nebucadnezar«:

Sidder paa sin Throne. De Vise blive kaldte frem, for at forklare, hvorledes det gik til, at han blev en Oxe, de kunde det ikke.

Derpaa lader han en nøiagtig Fortælling opsætte derom, sig selv afbilde, og en Slave maa bestandigt omgive ham der forestiller ham som han saae ud da han var en Oxe.

Han befaler en stor Fest skal indføres hvert Aar til Erindring om at han var en Oxe.*

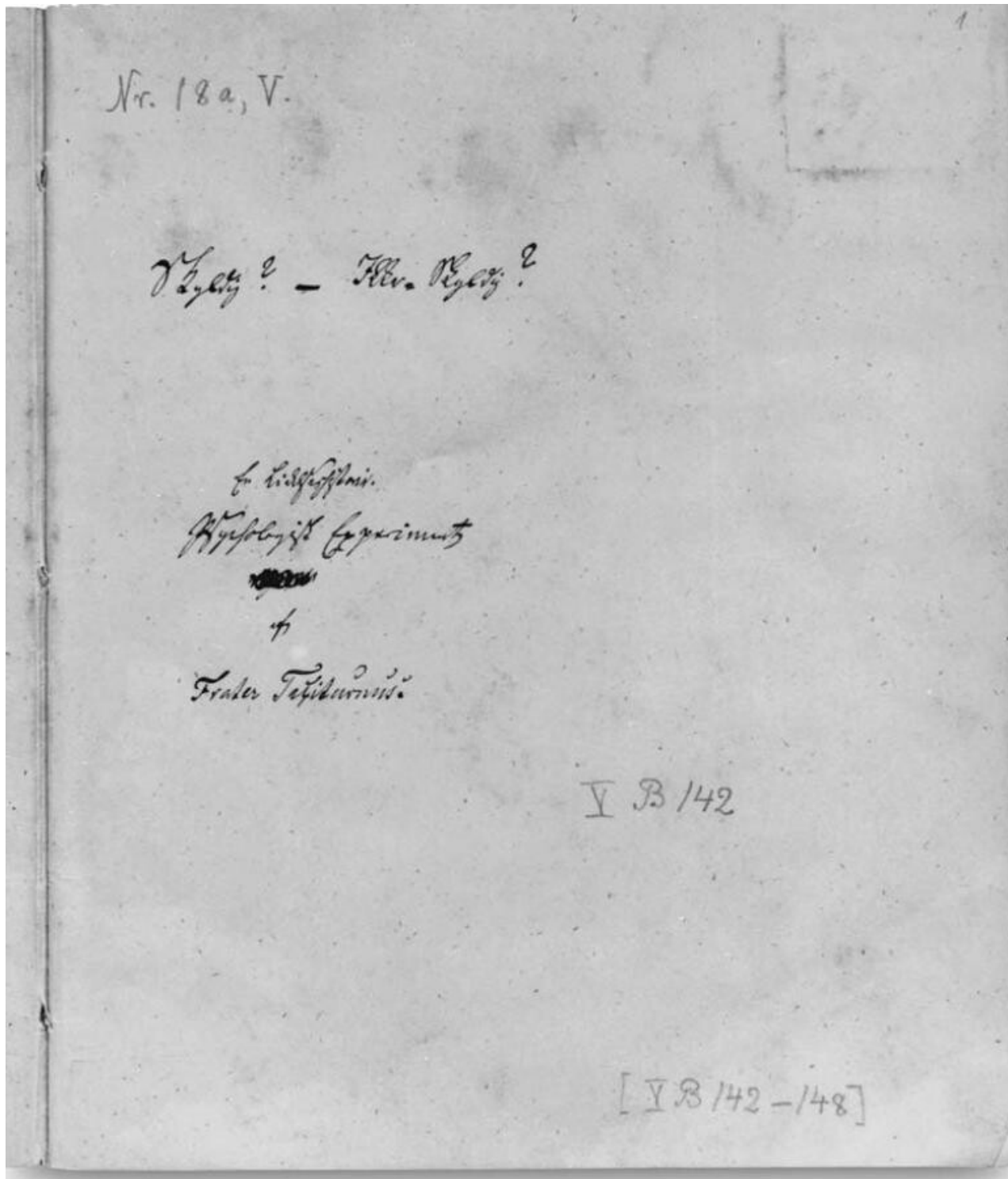
Med udgangspunkt i ovenstående udkast skrev SK under overskriften »Herren Herren« endnu et udkast (ms. 22). Først i den følgende kladde (ms. 23) ses den versinddeling, der er kendetegnende for dette indskudsstykke (se illustration 14

15. Kladder til »Skyldig? - 'Ikke-Skyldig?';«. I marginen er anført, at indskudsstykket »Nebucadnezar« skal indsættes som midnatsstykke for 5. juni, ms. 19, sammenhæftning 12, bl. [8v]

). Det fremgår af følgende bemærkning i ms. 18 på omslagets bageste inderside: »Indlægene i 'Skyldig? - Ikke-Skyldig?' skulle alle være af Dato d. 5te [først skrevet 3^{die}] i enhver Maaned. d. 3^{die} Januar begyndes.«*

Derpå skrev SK kladden til »Fremlysning« (ms. 24). Den er i alt væsentligt identisk med førstetrykkets tekst. En tilføjelse på bl. [5r] under overskriften »Fortsættelse af Forordet« blev dog indarbejdet under renskrivningen. Kladden til »Fremlysning« er ikke signeret. Det skyldes formentlig, at SK i kladden til titelbladet angav Frater Taciturnus som udgiver af dagbogen. Ordet »udgivet« blev siden slettet, og Frater Taciturnus dermed dagbogens forfatter (se illustration 16

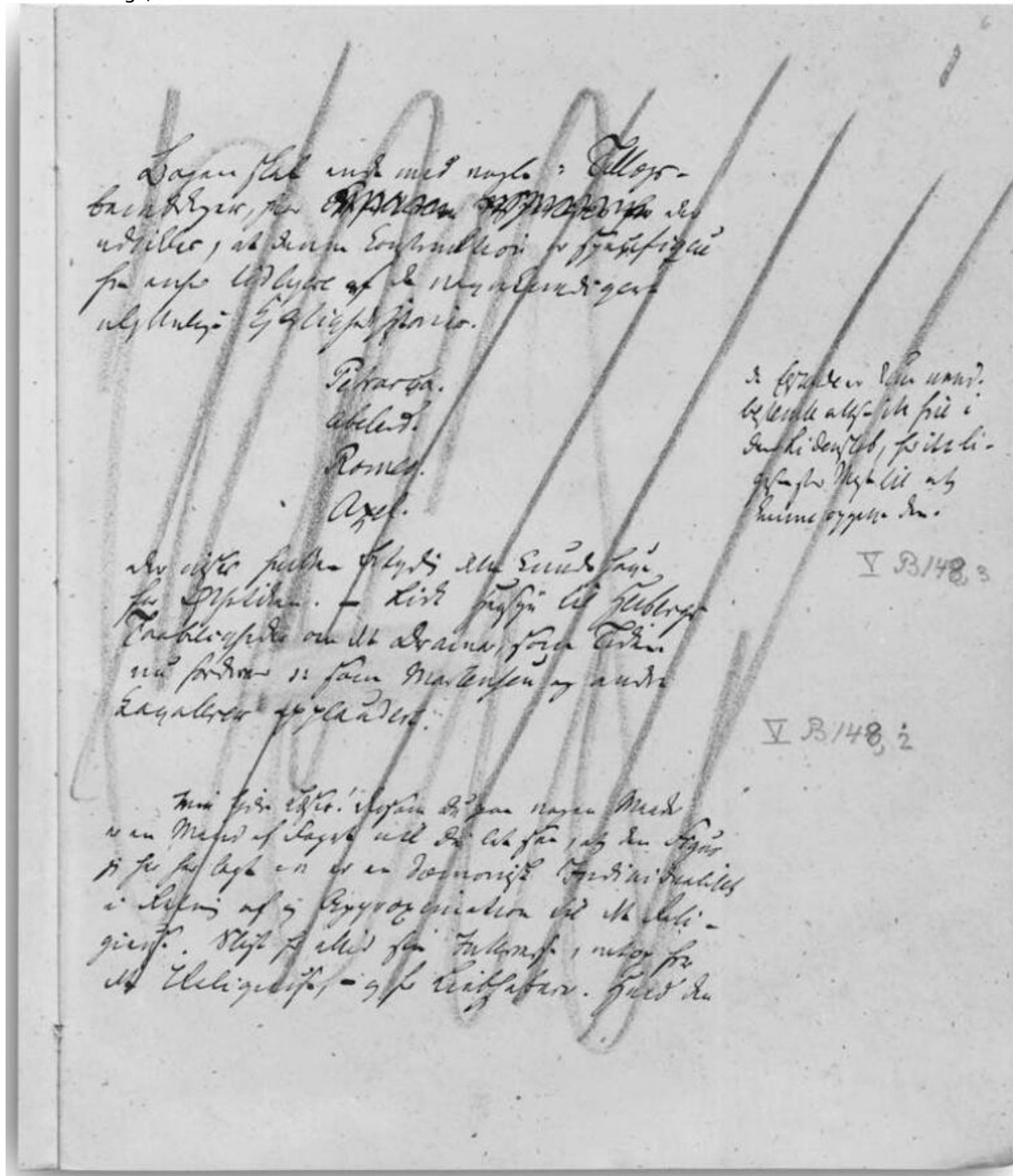
16. Kladder til titelblad til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«, ms. 24

). Mindre indlysende er det, hvorfor SK i renskriften under »Fremlysning« tilføjede signaturen »F.T.« og dermed skabte forvirring om forholdet mellem fortælleren i og forfatteren af »Fremlysning«. Det er ikke muligt at afgøre, hvornår kladden til »Fremlysning« er skrevet. Det mest sandsynlige er dog, at den er udarbejdet i forbindelse med færdiggørelsen og redigeringen af kladden, dvs. i jan. eller feb. 1845.

På baggrund af ovenstående gennemgang kan vi antage følgende: Med udgangspunkt i det i Berlin 1843 påbegyndte »Experiment« genoptog SK, da han havde afsluttet renskrivningen af »'In vino veritas'« og »Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser«, i nov. 1844 arbejdet med fortællingen »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«. Skriftets grundidé blev skitseret i de to første udkast, og med udgangspunkt heri udarbejdede SK kladden til og med morgenstykket for 8. maj. Derefter skrev han sideløbende med kladden til de resterende morgen- og midnatsstykker kladden til de seks indskudsstykker. Dernæst redigerede han den samlede kladder og markerede, hvor de enkelte stykker skulle indsættes. Til sidst skrev han kladden til »Fremlysning«.

Det var formentlig under redigeringen af kladden til »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«, at SK fik den tanke, at dagbogen skulle afsluttes med et tillæg, for på den sidste beskrevne side i ms. 19 er med blyant skrevet:

»Efterskrift / af / Frater Taciturnus«. De første udkast til efterskriften findes i det hæfte, på hvis første sider den ovenfor omtalte kladde til »Fremlysning« er skrevet (ms. 24). Udkastene indledes med følgende bemærkning (se illustration 17

17. Udkast til »Skrivelse til Læseren«, ms. 24
):

Bogen skal ende med nogle: Tillægsbemærkninger, hvor der udvikles, at denne Konstruktion er specifique fra enhver tidligere af de navnkundigere ulykkelige Kjærlighedshistorier.*

I ms. 24 udkastes en række ideer og et sted bemærker SK, at et manuskript, der befinder sig i »Piedestalen«, skal efterses. Det drejer sig om nogle excerpter, som han skrev under sit første ophold i Berlin i nov. 1842.* I øvrigt røber ovenstående bemærkning, at SK endnu i jan. eller feb. 1845 arbejdede med »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'« som én selvstændig bog. Det bekræftes yderligere af det nævnte udkast til titelblad (ms. 24), hvor Frater Taciturnus endnu står anført som udgiver af bogen »'Skyldig?' - 'Ikke-Skyldig?'«.

Det meste af teksten i ms. 24 er overstreget med blyant, hvilket formodentlig skyldes, at SK slettede de enkelte udkast, efterhånden som de blev anvendt. Derpå udarbejdede han en disposition (ms. 25), hvor

teksten blev inddelt i paragraffer. En del af paragrafferne blev siden omredigeret. Derefter fulgte udarbejdelsen af kladden til efterskriften og »Slutningsord« (ms. 26), der oprindeligt hed »§ 7.« Først i denne kladder fik dette afsnit af bogen sin nuværende overskrift »Skrivelse til Læseren«. En kladder til afslutningen af »Slutningsord« findes i ms. 27.

Eftersom »Skrivelse til Læseren« forudsætter en række af de i renskriften udarbejdede detaljer, kan SK ikke have påbegyndt kladden hertil, før han var færdig med eller i det mindste i færd med renskrivningen af dagbogen. Vi ved ikke, hvornår han påbegyndte renskrivningen, men i en udateret optegnelse i journalen JJ, formentlig fra feb. eller marts 1845, afskrives en passus fra renskriften af »Skrivelse til Læseren«.* Da udarbejdelsen af kladden til morgen- og midnatsstykkerne samt indskudsstykkerne efter bedste skøn er sket i dec. 1844 og i jan. 1845, kan SK have renskrevet dagbogen i feb., sideløbende med, at han udarbejdede kladder til »Skrivelse til Læseren«; den kladder renskrev han i marts.

I marts 1844, da renskriften af dagbogen og efterskriften forelå, udarbejdede SK kladder til en note (ms. 31), som i en ny og mere fyldig version (ms. 32) skulle indsættes på s. 406 i renskriften; men den blev dog aldrig indført.